

OBRZĄD (128) *sb m*

o jasne.

sg *N* obrząd (1). ◇ *G* obrzędu (11), obrządu (1) *WróbŻółt*. ◇ *A* obrząd (3). ◇ *I* obrzędem (4); -em (1), -(e)m (3). ◇ *L* obrzędzie (1) *OpecŻyw*, obrządzie (1) *WróbŻółtGlab*. ◇ *pl N* obrzędy (20). ◇ *G* obrzęd(o)w (28). ◇ *D* obrzęd(o)m (4). ◇ *A* obrzędy (34). ◇ *I* obrzędy (7) *KromRozm II* (2), *KromRozm III*, *KuczbKat*, *WujJudConf* (2), *KarnNap*, obrzędami (3) *ModrzBaz*, *LatHar* (2); -ami *LatHar* (2), -ami (1) *ModrzBaz*. ◇ *L* obrzędzi(e)ch (6), obrzędach (4); -(e)ch *KromRozm I*, *KromRozm II* (2), *WujJudConf*, *KarnNap*; -ach *CzechRozm*, *WujNT*; -(e)ch : -ach *LatHar* (1:2).

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVI – XVII w.*

1. Czynności rytualne towarzyszące uroczystościom; także same uroczystości; *caeremonia Mącz*, *Vulg*, *Calep*; *solenne Mącz*, *Cn*; *castus*, *caerimonia*, *initiatio*, *ritus*, *mos solennis sacrorum Cn* (104) : *Caeremoniae – Obrzędy. Calep* 148b.

Zwroty: »obrzędy obchodzić« (1): *Quando erit promotio magistrorum*, Kiedyli będą miłtrze czynić: to yełt/ obrzędy ty obchodzić władzania ná tytuł miłtrzowski. *Mącz* 234d.

»obrzędy ustawić« (2): *Caeremonias sancire*, Nieyákíe cerimonie á obrzędy álbo obchodi vřtáwić. *Mącz* 366d; *Solenne instituere*, Yákí vroczyřti obchód álbo yákíe obrzędy vroczyřte vřtáwić. *Mącz* 398d.

Wyrażenie przyimkowe: »z obrzędem« = *uroczyście* (1): *Solenniter – Zwielkim obrzedem przigotowaním. Calep* 988b.

a. *Uroczysty akt religijny przebiegający według tradycyjnych wzorów; sacrificium Mącz; ritus, sacrum Modrz, Cn* (98) : ma w łobyie tákye řprawy álbo obrzędy zakon krzełciyáńłki/ ktore po Greku y Lácinnicy zową myřteria *KromRozm II* h2v, h2, i, v v; [kościół żydowski] myał rzeczy á obrzędy nyektore ku oczyłcyányu y pořwyácányu ludźi řluzące/ yáko krew bykow y kozłow/ y popyoł ćyelice *KromRozm III* D6v, F2; *KrowObr* 20v; *Sacrificium Ambarvale*, Obrzędy niektóre były/ nářzym krziřownikóm podobne gdy po pólu s chorągwiámi fie włoczác řpiewáya. *Mącz* 7c; *KuczbKat* 145, 245 [2 r.], 295; *RejPosRozpr* c2v; przy Krzćie vřzywamy Obrzędow niemáło/ ták z Apóřtołłkiego podánia iáko y z Kořćielnych náuki *KarnNap* B3, Cv; *StryjKron* 146; Skończywřzy obrzędy wřzytkie/ Iozeph y Márya/ wroćili lię do miáłtá řwego Názáreth. *LatHar* 531, 81, 215, 355, 356.

obrząd czego (12): *KromRozm I* D4v; Bo nye mnimay áby zakon nářz krzełciyáńłki zwirzchowne řprawy álbo obrzędy bogomodłłtwá odrzucáł. *KromRozm II* h3; *RejPos* 94v; *Koncylium Trydentłkie* o obrzędách tey wielebney ofiáry [...] / o řzácíech/ řwíecách y inřzych podobnych rzecźách/ powiedźiáło *LatHar* 81. Cf »strzec obrzędow [czego]«, »obrząd Bořego Narodzenia«, »obrząd krztu řw.«, »obrząd mszej řw.«, »obrzędy pořwiácania«.

obrząd około czego (1): *Orpheus y Cadmus Agenorow Syn Grekom/ etc. Ceremonie y obrzędy rozmáite około chwalenia rozmáitych Bogow wymyřlili. StryjKron* 145.

W połączeniach szeregowych (13): *KromRozm II* kv, v2; *KromRozm III* B4; *Mącz* 240b, 366d; *OrzQuin* Aa3v; Oni ktorzy ná trzy częřći przed tym zakon Moyřezřow dzielili/ tedy nigdy w rořkazániu Bořym/ w práwách/ vřtáwach/ porzákách y obrzędách rořznice řadney nie czynili *CzechRozm* 98v, 72v; *ModrzBaz* 132; Iedná wřzyřłkich Wiárá byłá/ ieden Chreřřt/ iedná wieczerza/

iedne świętości/ iednákíe modlitwy/ iednákíe pofty/ iednákíe obrzędy kościelne *ReszPrz* 94; *ReszHoz* 116; Tymi łowy nieodrzucać P. Chrístus áni gáni świętych y pobożnych náuk/ vftaw/ przykazań/ trádiciy/ ceremoniy y obrzędow kościelnych *WujNT* 63, 349.

W charakterystycznych połączeniach: obrzędy bogomodlstwa, nabożeństwa, ostatecznej wieczerzy, szafowania [czego]; obrzędy brzydliwe, niepotrzebne, objawione [od kogo], osobliwe, popowskie, poważne, rozmaite, sprosne, tajemne, zmyślone; obrzędow używać; obrzędy chwalić, deptać, dzierżyć, ganić, objaśnić, obrzydzić, odrzucać (2), opisywać, opuszcząć, wymyślić, wypełniać (2), zalecać, zelżyć; obrzędow ugadzać; obrzędami uczczony (2), znamieniowany; obrzędami poświęcić, służyć; przystać na obrzędy.

Zwroty: »obrzędy kościelne obchodzić« (2): KromRozm II v2; Ktemu też obrzędy kościelne obchodzić [sacra facere]/ [...] niemoże być właśnie kánonikow ábo ízkołáftykow vrzędem názvano. ModrzBaz 131v.

*»obrzędy postanawiać« (1): Tákże y Concylia inłzé włzyftki máią czynić: błędy znośić z chrześciańtwa precz/ y wedle czáfu obrzędy pobożné poftánáwiác *BiałKat* 136.*

*»obrzędy sprawować; obrzędy sprawowane« (3;2): KromRozm II h2v, l2; Biskup do pewnego kłařthoru mnifzek w Padwi/ dał mnichá/ [...] áby tám kazał/ y ine obrzędy kościelne íspráwował *GórnDworz* Q2v; *BudBib* I 217a marg; *ReszPrz* 116.*

*»obrzędow [czego] strzec« (1): I obrzędow íłáfowánia íwiętości kościelnych poddáných kościołowi będe wízelkim obyztáiem ítrzegł/ y chował. *KrowObr* 41.*

*»obrzędy tcić« (1): á táyemne obrzędy boże duchownymi nye widomymi znáymořcyámi [!] będzýelz tcił/ á nye poruffone záchowálz *KromRozm II* i.*

*»obrzędy wypełniać« (2): Tedy y obrzezánye y ofyáry wołow/ kozłow/ báránow/ y włzyftkye ine obrzędy/ á przykazányá zakonne wypełnyác mamy? *KromRozm II* kv, lv.*

*»obrzędy (za)chować (a. zachowywać)« [szyk zmienny] (5): *KromRozm I* D4v; *KromRozm III* 15; *KrowObr* 41; Apořtołowie: [...] potrzebne ónych czáłow obrzędy chowác poftánowili *BiałKat* 136; Iednák przedsię dáleko przyftoyniey íeřt y beřpieczniey/ kiedy iednořtáynie włzyřcy [...] ftárożytné Kościelne obrzędy y modlitwy záchowuią. *WujJud* 185.*

*Wyrażenia: »obrzęd Bożego Narodzenia« (7): Pieřń piękná o obrzędzie bożego narodzenia *OpecŻyw* 21.*

*»obrzędy kościelne« [szyk 16:3] (19): *WróbŻółtGlab* A3v; [heretycy się] nye tylko myedzy sobą yeden z drugim/ ále y łámi z sobą nye zgadzáyą/ yáko o ceremoniách álbo obrzędzyech kořcyelnych *KromRozm I* K2, O, Ov; *KromRozm III* E8v; *GroicPorz* hv; *Mqcz* 30c, 240b; *GórnDworz* Q2v; *WujJud* 185; *WujJudConf* 140; *CzechRozm* 72v; Archidyakonow vrząd známienity íeřt/ y áż do nářzych czáłow íeřt w vżywáníu. bo oni łą dozorcámi obyčzáiow/ náuki/ y włzytkich obrzędow [rituum] Kościelnych. *ModrzBaz* 132, 131v; *SkarŻyw* 3; *ReszPrz* 94; *ReszHoz* 116; *LatHar* 81 marg; *WujNT* 63.*

*»obrzędy krztu świętego« [szyk 1:1] (2): Naydą też Plebani wykład obrzędow Krztu świętego/ w Káthechizmie Rzy^mřkim/ dořtátecznieyřzy. *KarnNap* C2, B3.*

»mahometcki obrząd« (1): Nuż/ co dáleý rzeczemy o tym/ co nád śmierć ciężłzą czyni niewolą/ że kościoły Bogá żywego/ [...] Íprofnym Máhometckim [*Turek*] pomáże obrzędem? *OrzJan* 19.

»Mojżeszowe obrzędy« (1): Páweł S. [...] gánił ty ktorzy Moyżeszowych obrzędow ielźcze byli nieprzeftáli. *KuczbKat* 295.

»obrzędy mszej św.« (3): Wykład Ceremoniy ábo obrzędow Młzey świętey/ to iest śpiewania y vbiorow iey. *LatHar* 78, Aaa7v [2 r.].

»obrzędy pobożne« (1): *BiałKat* 136 cf »obrzędy postanawiać«.

»obrzędy poświęcania« (1): Iest tedy vrząd Kápłánki/ Pánu Bogu czynić Ofiáry/ y Kościelne Swiętości Ízáfować iáko sie to z obrzędow poświęcania może pokázać. *KuczbKat* 245.

»obrzędy święte« = *caeremoniae Vulg* [szyk 1:1] (2): *Leop Esth* 8/17; á ftáráli lię/ áby czáfu Íprowowania świętych obrzędow [*inter sacra*]/ chwały Bogá nieśmiertelne⁸⁰/ y wielkich ludzi sławne dzielnosci/ wyśpiewywano *ModrzBaz* 132.

»obrzędy zakonne, zakonu starego« (5:1): Yefli myany [!] być dżyerżany od krzełciyanow z pogánftwá náwroconych obrzędy zakonu ftárego/ vftáwili Apoftołowye/ yáko fye w tey myerze oni záchować myeli. *KromRozm II* g2, kv, k3, l3, v2; *OrzQuin* Aa3v.

»zwirzchowne, (po)zwierzchnie obrzędy« [szyk 5:2] (4:3): Wyele [...] obrzędow zwirzchownych Dionylius Areopágita fwyętego Páwła vczeń opífuye *KromRozm II* h4, h3, lv; *KromRozm III* F3v; *BiałKat* 36; *WujJudConf* 140; Bo nam ták wiárę chcieli przodkowie zálecąc: nietylko słowy náuczáiących/ ceremoniami y obrzędami zwierzchnnemi [*ritibus externis*]/ ále też głólow nachylaniem *ModrzBaz* 132.

»obrzędy żydowskie« (1): wtorych [*dziesięciu*]/ iáko do ceremoniy y obrzędow Żydowfkich należących/ nie przypuźczamy. *LatHar* 129.

Szeregi: »ceremonije i (a(l)bo, a) obrzędy« = *caeremoniae et ritus Modrz* [szyk 12:6] (18): Nye mowi tu Swyęty Páweł/ [...] Nic ná tym yefli kto w pyątek áłbo w nyedzyelę połci/ áłbo połcye iz myęfo áłbo ryby ye/ áłbo iz inych ceremoniy á obrzędow kołcyelnych nye dżyerży. *KromRozm I* Ov, K2; *Mącz* 30c, 120c; *RejPos* 94v; *KuczbKat* 295; Przetoż tey iedności nie tárğaią miedzy Krześciány rozne obrzędy y Ceremonie/ w kościele wedle mieścá y czáfu zwyczáyne *WujJudConf* 140v, 140, 162v, 206, 206v; *ModrzBaz* 132; *StryjKron* 145; *NiemObr* 10; *LatHar* 57, 78, 129; *WujNT* 471. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 3 r.*]

»obrzędy i modlitwy« (2): *WujJud* 185; Y ták świętą onę ofiárę odpráwili: żadnych obrzędow y modlitew nie opuźczáiąc/ ktore ktemu fłużą. *SkarŻyw* 47. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»obyczaje i obrzędy« [szyk 2:1] (3): Ale iáko Chrześciány vczyć trzebá/ iz Pan y Zbáwiciel náłz Spowiedź vftáwił/ ták też vpominác ie muśi/ iz niektore obyczáie y powázne obrzędy/ moc Kościelna do niey przydáłá. *KuczbKat* 210, 145; *SkarJedn* 295. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»obrzędy i ofiary« [szyk 1:1] (2): [*napisano Pismo św.*] Abyłmy tym mocnyey y ftaley wyerzyli/ iz pan Iezus Kryłtus yest Syn Bogá [...] ofyárámi y obrzędy rozmáitemi známyenowany *KromRozm II* k, e4. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 3 r.*]

»świętości a (i) obrzędy« (2): A to wślyftko yeft wyará/ á wyznawánye bogá ták we wnętrzne/ yáko zwirchowne/ ktore fwyatofci á obrzędy kołcyelne w łobye zámyka *KromRozm III E8v*; *GroicPorz hv*. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»ustawy i obrzędy« (2): *KromRozm I D4v*; [*kościół żydowski*] odmyenić fye myał á wftawy y obrzędy yego/ według zwirchowney fprawy wftác myály *KromRozm III D6v*. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 3 r.*]

»obrzędy a (i) zabobony« [*szyk 1:1*] (2): á ofobliwe yákye obrzędy y zabobony fwoye myály [*towarzystwa albo cechy poganów*] *KromRozm III A6*; *WujJudConf 206*.

Wyrażenie przyimkowe: »według obrzędow« (2):

~ Wyrażenia: »według obrzędow pogańskich« (1): Prowádzili potym do Wilná ciáło iego [*Giedymina*] Synowie y wślytko Rycerftwo/ á tám obyczáiem Xiążęcym według obchodow y obrzędow pogańskich/ [...] grob mu nágotowáli *StryjKron 411*.

»według rzymskich obrzędow« (1): połał tedy do nich Mikołay Papież Legaty fwoie/ [...] ktorzy Bułgarow y inżych Sławakow w Tracicy y w Miłficy pochrczili/ y náuczylí wiary Chrześciáńfkiy/ według Rzymfkich obrzędow *StryjKron 100*.

Szereg: »według obchodow i obrzędow« (1): *StryjKron 411 cf* »według obrzędow pogańskich«. ~

2. *Sposób postępowania, porządek; ordo Vulg (23)* : *WujJud 149v*; [*mówi Kajfasz*] Ieflicby Kryftus zmartwychwftał/ Dopieroćby fwoy błąd rozšiał. Iużby fie ofławił wśzędy Y zniłczył náłze obrzędy. *MWilkHist D2*.

obrzęd ku komu (1): siódmé przykazánié w liczbie/ á ná wtórý tablicy/ która obrzęd opifuie ku bliźniemu *BiałKat 61*.

W połączeniu szeregowym (1): Ztąd fye okázuye w ktory fpofoob Bog ftáry zakon dał/ [...] á wedle nyego fprawowác fye mamy/ ták w obyczáyách zwirchownych/ yáko też w fprawách y obrzędzych duchownych. *KromRozm II n2v*.

Wyrażenia przyimkowe: »wedle (a. według) obrzędu« (10):

~ Wyrażenia: »wedle (a. według) obrzędu Melchizedech(owego)« (9): Przyfiągł pan bog á nie będzie tego żałował iż thys iefth kapłanem na wieki według obrzędu Melchifedech [*secundum ordinem Melchisedech*]. *WróbŻołt 109/4*; *WujJud 150 [2 r.]*, 179v, 237v, 245v; *LatHar 75*; Sam Pan Chrifus (Auguftynt S. mowi) z ciáłá y krwi fwoiey wftawił ofiárę według obrzędu Melchifedechowego. *WujNT 287, 765*.

»według obrzędu Aaronowego« (1): Pan trzy rzeczy opowiada: Naprzod/ że miály wftác ofiáry żydowfkie/ y ftáre ono kápláńftwo/ według obrzędu Aaronowego *WujJud 237v*. ~

»z obrzędu« (1):

~ Wyrażenie: »z obrzędu Aaronowego« (1): krwáwe ofiáry ofiárowáli káplani z obrzędu Aaronowego. *WujJud 150*. ~

a. *Postanowienie, porządek pochodzący od Boga (o Dekalogu) (8)* :

W połączeniach szeregowych (3): Te fą przykazánia y te Obrzędy fwięte/ y práwá Sądowe [*praecapta et caeremoniae atque iudicia*]/ ktore przykazał Pan Bog wáłz *Leop Deut 6/1*; Odwroćcie sie od

wállych drog bárzo złych/ á strzelźcie Przykazánia y Cerymoniy á obrzędow świątych moich [*praecepta mea et caeremonias*]/ według wślego zakonu *Leop* 4.Reg 17/13, *Deut* 30/16.

W charakterystycznych połączeniach: obrzędy chwalebne, świę(4).

Zwroty: »obrzędy chować« (1): Abrahám powolnym był głófu memu/ á pilnował przykazánia y poruczeństwa mego/ Obrzędy chwalebne: y práwa moje chował [*caeremonias legesque servaverit*]. *Leop Gen* 26/5.

»strzec obrzędow« = *custodire caeremoniae Vulg* (5): Obácź tho dziś/ [...] żebyś miłował Páná Bogá twe^{go}/ á chodził drogámi iego/ y ftrzegł rofkazánia obrzędow fwiątych/ y Sądowych fpraw iego [*custodias mandata illius ac caeremonias atque iudicia*] *Leop Deut* 30/16, *Deut* 17/19, 30/10, 4.Reg 17/13; *OrzQuin* T3.

Szeregi: »nauki i obrzędy« (1): ábyfmy nie mniej pewni byli o tych náukách y obrzędách/ ktore potym kościoł od Duchá S. náuczony podał: iáko y o tych/ ktore fám Pan Chrístus podał. *WujNT* 372.

»obrzędy i prawa« (1): *Leop Gen* 26/5 *cf* »obrzędy chować«.

»przykazanie i obrzędy« (1): wypifśe sobie w księgi/ to wtore opifánie Práwa Boże^{go}/ [...] ábyfie náuczył bać Páná Bogá fwoie^{go}/ y ftrzec przykazánia y Obrzędow iego [*verba caeremonias eius*] *Leop Deut* 17/19. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.*]

»rozkazanie i obrzędy« (1): Abowiem náwrócić fie zás ktobie Pan/ [...] iefli będziefz słuchał głófu Páná Bogá twego/ á ftrzegł rofkazánia y obrzędow fwiątych iego [*custodieris praecepta eius et caeremonias*] *Leop Deut* 30/10. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»słowa i obrząd« (1): áby Król miał przy sobie té Księgi/ y czytał ié záfwsze/ áby fye vczył bać Páná BOGA fwoiégo/ y ftrzedz fłów/ y obrzędu iego w Zakonie nápiánégo. *OrzQuin* T3.

3. Spełnianie należnych obowiązków (1) :

Szereg: »posługa i obrząd« (1): A pod ręką iego bily Eden y Beniámin [...] áby wiernie dzielili bráciey fwoiey działy/ [...] ná káfdy dzień ku pośludze y obrzędow [*in ministerio atque observationibus*] ich według rozdziałów fwych *Leop 2.Par* 31/16.

Synonimy : 1. ceremonia, obchod; 2. metod, modus, porządek, postępek, sposob.

Cf **OBRZĄDEK**